

TÜRÜK

Uluslararası Dil, Edebiyat
ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi

2018, Yıl:6, Sayı:13

Geliş Tarihi: 06.05.2018

Kabul Tarihi:29.05.2018

Sayfa:110-130

ISSN: 2147-8872

KIRIM TATAR TÜRKÇESİNDE *ber-* İLE YAPILAN FİİL DEYİMLERİ

Arzu Sema Ertane Baydar*

ÖZET

Her hangi bir dilde her hangi bir kelimenin temel anlamından uzaklaşıp yan anlam kazanması, daha sonra da deyimleşmesi çok uzun zaman isteyen bir durumdur. Fiil deyimlerinin oluşması için dilin çok işlek olması, kelimelere ve bir araya getirdiği kelimelerden oluşan kelime gruplarına temel anlamlarının dışında çok farklı işlevleri yüklemesi ile oluşmaktadır.

Fiil deyimleri çoğu zaman duygu, düşünce, istek ve hayalleri bir cümleden hatta birden fazla cümleden dahi daha etkili anlatabilmektedir. Bu yapılar mesaj verene mesajını daha net olarak muhatabına iletebilme imkânı vermektedir.

Türkçe de fiil deyimlerini bünyesinde çok sayıda bulunduran dillerin başında gelenlerden birisidir. Fiil deyimleri hem Türkiye Türkçesinde hem de çağdaş Türk lehçelerinde sıklıkla kullanılmaktadır.

Eldeki yazıda Kırım Tatar Türkçesinde *ber-* fiili ile oluşturulan fiil deyimleri tanıklı örnekler ile verilmiş, böylelikle dilin zenginlik alametlerinden biri olan fiil deyimlerinin kullanım sıklığı *ber-* fiili esasında Kırım Tatar Türkçesi edebî dili ile oluşturulmuş metinlerden hareketle dikkatlere sunulmuştur. Örneklerdeki ilk numara sayfayı ikincisi ise paragrafı göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: fiil, fiil deyimi, *ber-*, Kırım Tatar Türkçesi.

* Doç. Dr., Erzincan Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü Öğretim üyesi, orcid.org/0000-0001-8025-0146, arzusemabaydar@windowslive.com

PHRASAL VERBS DONE BY *ber-* IN CRIMEAN TATAR TURKISH**ABSTRACT**

It is a condition that takes away from the basic meaning of any belly on any level and gain a side meaning, and then the idiom is a very long time. Idioms are formed by the fact that the language is very busy for the formation of the verb, the words are composed of the words and the words they put together and they have very different functions besides their basic meanings.

Idioms often express emotions, thoughts, desires and dreams more effectively, even with a crying or even more than one crying. These structures allow the message to be communicated more clearly to the recipient.

It is one of the first languages in the Turkish language that has a lot of idiomatic expressions in it. Expressions of both Turkey and the Turkish verb is often used in modern Turkish dialects.

In the handwriting, the idiomatic verbs created by Crimean Tatar Turkic have been given with testimony and thus the frequency of usage of idiomatic verbs, one of the signs of richness of language, has been presented with care from the texts created with the Crimean Tatar Turkic literary language. The first number in the examples shows the page and the second shows the paragraph.

Key Words: verb, phrasal verb, *ber-*, Crimean, Tatar Turkish

Giriş

Kelimelerin temel anlamlarından çıkıp da yan anlam kazanmaları daha sonra da somutlaştırma ya da soyutlaştırmalarla deyim anlam kazanmaları çok kısa zaman diliminde gerçekleşemeyen durumlardır. Bu yüzden de fiil deyimleri uzun bir zamanda oluşurlar. Bu da başlı başına o dilin köklü bir geçmişi olmasıyla ve işlenmiş olmasıyla ilgilidir. Korkmaz deyimlerle ilgili olarak şunları ifade etmektedir: “...*Bunlar belirli gramer kalıpları içinde bir araya gelen birden çok söz ya da söz grubunun, anlama yenilik, güzellik ve zenginlik katmak için mecazlı kullanımlar yolu ile yeni bir anlam oluşturacak biçimde kaynaşmış olan söz topluluklarıdır. Bir anlam kayması ve kalıplaşma sürecinden geçerek deyim niteliği kazanmış özgün (orijinal) sözlerdir* (Korkmaz 2015: 34). Türkçe fiil deyimlerini, atasözlerini, ikilemeleri (tekrarları) ilk yazılı belgelerimizden itibaren ve sıkça yapısında barındırmakta ve bu yapıların ifade imkânlarından fazlaca faydalanmaktadır.¹

Kırım Tatar Türkçesi edebî dilinde fiil deyimleri sıkça kullanılmıştır. Eldeki yazıda Kırım Tatar Türkçesi edebî dili ile yazılan metinlerden tespit edilen *ber-* ile oluşturulmuş fiil deyimleri tüm yönleri ile incelenmiştir. Çalışmayla Türkçenin en zengin yönlerinden biri olan fiil deyimlerine Kırım Tatar Türkçesindeki *ber-* fiili esasında dikkat çekilmek istenmiştir.

¹ Eski Türkçe dönemindeki fiil deyimleri için bk. Serkan Şen (2017), *Eski Türkçenin Deyim Varlığı*, Ankara: TDK Yay.

Ønceleme

ad ber-* : [ad ver-:] Bir varlığa, bir nesneye onu başkalarından ayıracak ismi vermek; isim koymak, isimlendirmek.

*Ana ondan son, vakit geçtikçe, halk o gölge Kanlıgöl, kayaga ise Hakimbek **adını bere.*** (Y.D. 14/1)

[İşte ondan sonra, vakit geçtikçe, halk o göle Kanlıgöl, kayaya ise Hakimbek **adını veriyor.**]

aenk ber-: [ahenk ver-: T.T. ahenk kat-:] (bir toplantıya) Yeni ve güzel bir çeşni vermek, neşesini artırmak.

*Aliy malyumatlı, öz işini bilgen yigit... Aliy malumatlı, degen sözge ayrıca **aenk berdi.*** (Ö.Y. 18/9)

[Yüksek bilgili, kendi işini bilen yigit... Yüksek bilgili, denmesi ayrıca **ahenk kattı.**]

akayga ber-: [akaya ver-: T.T kocaya ver-:] (bir kızını veya kadını) Evlendirmek.

*Anasinen-babası onu **akayga bermege** isteyler.* (B.Y. 274/2)

[Anasıyla babası onu **kocaya vermek** istediler.]

ak ber-: [hak ver-:] İmkân vermek, fırsat tanımak, uygun şartlar sağlamak.

*Lyakin bu işler ikinci nevbet kurucılığını ve başka işleri aksatmaga **ak bermey.*** (S.Y. 137/15)

[Lâkin bu işler ikinci kez inşaatçılığını ve başka işleri aksatmaya **hak vermez.**]

akıl ber-: [akıl ver-:] Bir kimseye kendi eğilimine ya da çıkarına uygun bir davranış yolu göstermek.

*Bu **akılları** sana belki o **beredir.*** (B.Y. 213/9)

[Bu **akılları** sana belki o **veriyordur.**]

akkını ber-: [hakkını ver-:] 1. Birinin iddiasının doğru olduğunu kabul etmek.

2. Bir iş yapılırken gerekli itinaı göstermek.

3. Bir kimseye bir iş veya zahmetinin karşılığını vermek.

*İşçilerin **aklarını bermek** kerek edi.* (S.Y. 218/1), (3. anlamda.)

[İşçilerin **haklarını vermek** gerekti.]

aks-seda ber-: [aksi-seda ver-:] Yankılanmak.

*Cebedeki yenişlerimiz **akkındaki haberler** bizim yüreklerimizde **aks-seda bere.*** (K.İ 24/4)

[Cephedeki başarılarımız hakkındaki haberler bizim yüreklerimizde **yankılandı.**]

*Örnekler “Kırım Tatar Türkçesinde Anlamca Kaynaşmış-Deyimleşmiş Birleşik Fiiller ve Bu Fiillerin Öğretimdeki Yeri” isimli Doktora Tezimizden alınmıştır. Ancak makalenin örnekler dışındaki Giriş, Taşındıkları Unsurlara Göre Deyim Fiilleri ve Sonuç bölümleri sonradan oluşturulmuştur.

Alla belâsını ber-: [Allah belâsını (cezasını) ver-:] “Allah daha kötü duruma düşürsün, hak edilen cezayı versin” maksadıyla söylenir.

-Korkma Veli, -dedi o. Alla o lyainlernin belâsını berdi. (B.A. 229/3)

[*-O, korkma Veli, dedi. Allah o aforoz edilmişlerin belâsını verdi.*]

Alla ömür ber-: [Allah ömür ver-: T.T. Allah ömürler ver-:] Saygı gösterilen bir kimseye selâm veya teşekkür maksadıyla söylenir.

Alla uzun ömür bersin sabiylerge. (B.A. 88/8)

[*Allah küçüklere uzun ömür versin.*]

aman berme-: [aman verme-:] 1. Göz açtırmamak, fırsat vermemek.
2. Merhamet etmeyerek öldürmek.

Arsız boran aman bermey. (B.Y. 287/5), (1. anlamda.)

[*Arsız boran aman vermiyor.*]

amanlık berme-: [amanlık verme-:] 1. Göz açtırmamak, fırsat vermemek.
2. Merhamet etmeyerek öldürmek.

Halk intikamcılarını olarga amanlık bermeyler. (D.M. 134/2), (1. anlamda.)

[*Halk intikamcılarını onlara amanlık vermiyorlar.*]

anlatuvlar ber-: [T.T. bilgi ver-:] Bir iş veya konu hakkında bilinen şeyi, malûmatı, vukufu, ilmi, marifeti, anlayışı aktarmak.

Bu kitapta balalarda rastkelingen çeşit sakatlık hastalıklarını nasıl operatsiya yapmak kerek olganı akkında tafsilatlı anlatuvlar berile. (Y.A. 122/1)

[*Bu kitapta çocuklarda rastlanan çeşitli sakatlıkları nasıl ameliyat yapmak gerektiği hakkında tafsilatlı bilgi veriliyor.*]

ayat ber-: [hayat ver-:] Canlılık vermek, canlandırmak; can vermek.

Çünkü o köbete bizge ayat bergen edi. (M.E.Y.Y. 9/1)

[*Çünkü o börek bize hayat vermişti.*]

baş berme-: [baş verme-: T.T. fırsat verme-:] Bir işi yapmak için uygun şartı sağlamamak, imkân tanımamak.

Mecit Appazov işke usta olganı kibi, lafka kelgende de kimsege baş bermey edi. (B.A. 14/14)

[*Mecit Appazov işte usta olduğu gibi, lâfa gelince de kimseye fırsat vermiyordu.*]

bereket ber-: [bereket ver-:] Bolluk vermek.

O vakıtta toprak bereketni ayamadan bere. (D.M. 83/1)

[*O zaman toprak bereketi esirgemedi veriyor.*]

bilgi ber-: [bilgi ver-:] Bir iş veya konu hakkında bilinen şeyi, malûmatı, vukufu, ilmi, marifeti, anlayışı aktarmak.

Er kes umumiy işke bütün küçünü ve **bilgisini** bermege gayret ete. (D.M.18/1)

[Herkes işe bütün gücünü ve **bilgisini** vermeye gayret ediyor.]

can ber-: [can ver-:] 1. Ölmek.

2. Diriltmek, hayat vermek, canlandırmak, ihya etmek.

3. Bir şeyi pek çok istemek, arzu etmek, gönül vermek.

*Akılınızda olsa, İsmat Kurbanoviç, bundan kaç yıl evelsi, bir traktorcunuz, yanılmasam, ileri kolhozcu Münever'nin babası edi galiba, traktornın astında kalıp **can berdi**.* (M. 202/3), (1. anlamda.)

[Hatırlarsanız, İsmat Kurbanoviç, bundan kaç yıl evvel, bir traktörünüz, yanılmıyorsam, usta çiftlikçi Münevver'in babasıydı galiba, traktörün altında kalıp **can verdi**.]

*Onun kan bergenini mana ayttılar. O kan degil de, mana **can berdi**.* (S.Y. 128/3), (2. anlamda.)

[Onun kan verdiğini bana söylediler. O kan değil de bana **can verdi**.]

cesaret ber-: [cesaret ver-:] Bir kimsenin yüreklenmesini, cüret kazanmasını sağlamak.

*Demek ona, ölüm korkusunu da yengen bir kuvet, benim öğüme çıkmaga **cesaret berdi**.* (T.S.S. 8/5)

[Demek ona, ölüm korkusunu da yenen bir kuvvet, benim önüme çıkmaya **cesaret verdi**.]

cevap ber-: [cevap ver-:] 1. Cevaplandırmak.

2. İhtiyacı karşılamak.

3. İyi netice vermek, iyi netice alınmak.

*O benim suallerimden birine **cevap berdi**.* (D.M. 141/4), (1. anlamda.)

[O, benim suallerimden birine **cevap verdi**.]

*Klubnun içerisinde bugünkü medeniyetke **cevap berici** skemleler yerleştirilgen.* (D.M. 45/2), (2. anlamda.)

[Kulübün içerisine bugünkü medeniyete **cevap veren** iskemleler yerleştirilmiş.]

ceza ber-: [ceza ver-:] Cezalandırmak.

*Yalnız küçük oğluna bir kere **ceza bermege** küçü yetti.* (S.Ç. 243/8)

[Yalnız küçük oğluna bir kere **ceza vermeye** gücü yetti.]

ciddilik ber-: [ciddilik ver-:] Ciddiyet kazandırmak; oturaklı bir görüntü vermek.

*Direktornın yüzü esmeri, saçları çalarıp başlagan, em şu çal saçlar ona yaraşa, nasıldır bir **ciddilik bere**.* (S.Ç. 8/3)

[Müdürün yüzü esmerimsi, saçları ağarmaya başlamış, hem şu kır saçlar ona yakışıyor, nasıldır bir **ciddilik veriyor**.]

- delâlet ber-: [delâlet ver-: T.T. delâlet et-:]** 1. Yol göstermek.
2. Göstermek, anlatmak, demeye gelmek.
3. Belirtmek.

Manlayında, dudakları kenarındaki buruşukler onun karsambalı, ağır ömür keçirgeninden delâlet bermekte ediler. (C.N. 135/1), (2. anlamda.)

[Alnındaki ve dudaklarının kenarındaki buruşukluklar onun, sıkıntılı, ağır bir ömür geçirdiğine **delâlet** etmekteydiler.]

- ders ber-: [ders ver-:]** 1. Öğretmek, yetiştirmek.
2. Azarlamak, sert davranmak, sert bir karşılıkla yola getirmek.

*Kızıl ordu olarga pek aydın-açık, içte unutulmayacak bir **ders berdi.*** (K.İ. 198/4), (2. anlamda.)

[Kızılordu onlara apaçık, hiç de unutulmayacak bir **ders verdi.**]

*Mekteplerde fizika ve matemetikadan birkaç yıl **ders berdim.*** (M. 44/4), (1. anlamda.)

[Mekteplerde birkaç yıl fizik ve matematik **dersi verdim.**]

- dikkat ber-: [dikkat ver-:]** 1. Duygularla düşünceyi bir şey üzerinde toplamak, önem vermek, uyanık davranmak, hazırlıklı bulunmak.
2. Göze çarpmak, alâkayı çekmek, farkına varmak.

*Menim ala okumamni dikkatından tüşürmey, emek terbiyesine ayrıca **dikkat bere** edi.* (Y.A. 28/1), (1. anlamda.)

[Benim iyi okumamı dikkate alıyor, emek terbiyesine ayrıca **dikkat veriyordu.**]

- elge ber-: [ele ver-:]** Suçlu bir kimseyi haber verip, yakalatmak, ihbar etmek; ele geçirilmesine, bulunmasına meydan vermek.

*Balalık kanunlarına baş egip, sınıfdaşımni **elge bermek** istemedim. O vakıtlarda dostlukta sadıklını biz böyle ters anlay edik.* (T.E. 21/8)

[Çocukluk kanunlarına baş eğip, sınıf arkadaşımı **ele** vermek istemedim. O zamanlar dostlukta sadıklığı biz böyle ters anlıyorduk.]

- emir ber-: [emir ver-:]** Emretmek, buyurmak.

*Olarga Şerfe apte **emirni bermekte.*** (B.Y. 197/6)

[Onlara Şerfe abla **emir** vermekte.]

- emiyet ber-: [ehemmiyet ver-:]** Değerli, kıymetli, önemli saymak.

*Emine brigadasındaki adamlarını yerli yerine koymaga büyük **emiyet berdi.*** (Y.A. 105/2)

[Emine ekibindeki adamları yerli yerine koymaya büyük **ehemmiyet verdi.**]

- esap ber-: [hesap ver-:]** 1. Bir alışverişin neticesini göstermek; hesabı gösteren listeyi, fişi vermek.

2. Yaptığı bir davranışı, bir durumu izah etmek; bir işin, bir davranışın vb.nin sebebini açıklamak.

3. Cezalanmak, cezalandırılmak.

Aslında olar kimsege esap bermek meramında değil ediler. (C.N. 110/3), (2. anlamda.)
[Aslında onlar kimseye hesap vermek meramında değildiler.]

eziyet ber-: [**eziyet ver-:**] Zahmet ve sıkıntı vermek; canını yakmak, yormak.

O, bütün kün yanı makamları yırlamaknen ograşkanından, yüreğe eziyet berici fikirlerden serbest olmak istedi. (B.A. 106/5)

[O, bütün gün yeni makamları söylemekle uğraştığından, yüreğe eziyet verici fikirlerden uzak olmak istedi.]

fayda ber-: [**fayda ver-:**] İşe yaramak, tesir etmek.

Kosta emce mana borsuk urup ketirecek, borsuk yağı o hastalığa fayda bere, -dep koştı çünkü bu onun büyük işançı edi. (T.S.S. 18/3)

[Kosta amca bana porsuk vurup getirecek, porsuk yağı o hastalığa fayda veriyor, deyip ekledi, çünkü bu onun büyük umduydu.]

fikir ber-: [**fikir ver-:**] 1. Bir konuda ne düşündüğünü bildirerek yol göstermek.

2. (bir şey) Bir konuda yol gösterici bilgi edinmeyi sağlamak.

Arada fikir alışıp-berişeler. (D.M. 89/3), (1. anlamda.)

[Arada bir fikir alıp veriyorlar.]

gayret ber-: [**gayret ver-:** T.T. **gayret et-:**] Çalışmak, çabalamak, uğraşmak.

Lyakin bizim milliy muzıkamızın tabii zenginliği, elbette, yırların güzel yırlanılmasına özü gayret bere. (M.E.Y.Y. 68/3)

[Lâkin bizim millî mızıkamızın tabii zenginliği, elbette şarkıların güzel söylenmesine gayret etmektedir.]

gayret ber-: [**gayret ver-:**] Cesaret vermek, yüreklendirmek.

Yaşın kolu onun ayağına yapışkanını, çekkenini is etse de, ondan kurtuluş isteği ona yeni kuvet, gayret berdi. (B.A. 189/3)

[Gencin elinin onun ayağına yapıştığını ve çektiğini hissetse de ondan kurtulma isteği ona yeni kuvvet, gayret verdi.]

gönül ber-: [**gönül ver-:**] Sevmek, âşık olmak, bağlanmak.

Gülzar ise, saf duygunen işine sarıldı, talebelerge gönül berdi. (D.M. 66/2)

[Gülzar ise, saf duyguyla işine sarıldı, talebelere gönül verdi.]

haber ber-: [**haber ver-:**] [bir kimse veya konuda) Bilgi vermek.

-Etrafına bakın, mukayt ol, -dedi o mana- bir şey olsa haber berirsin! (B.A. 228/4)

[-Etrafına bakın, dikkat et, -dedi o bana- bir şey olursa haber verirsin!]

imkân ber-: [imkân ver-:] Fırsat tanımak, uygun şartlar sağlamak.

Son ondan gayri, sana tüşünip taşınmaga da imkân bermek istedim. (Y.D. 186/2)
[Sonra, ondan başka, sana düşünüp taşınman için de fırsat vermek istedim.]

imtian ber-: [imtihan ver-: T.T. imtihan ol-:] Bilgisi ölçülmek, denenmek, sınanmak.

Ebet laf dostum Mahmud hakkında kete. İnstitutka ekimiz beraber imtihan berdik. (M. 131/1)

[Evet lâf, dostum Mahmut hakkında ilerliyor. Enstitüde ikimiz beraber imtihan olduk.]

itibar ber-: [itibar ver-: T.T. itibar et-:] 1. Saygı göstermek, saymak, değer vermek; ibret almak, ders almak.

2. Göz önünde bulundurmak, dikkate almak.

Fetta benim sözlerime itibar bermedi. (Y.H. 94/3), (2. anlamda.)

[Fetta benim sözlerime itibar etmedi.]

izaat ber-: [izahat ver-:] Açıklamalarda bulunmak, teferruatıyla anlatmak.

Köyde yapkan işlerim hakkında ona izaat berdim. (Y.H. 135/2)

[Köyde yaptığım işler hakkında ona izahat verdim.]

izin ber-: [izin ver-:] 1. Birini bir şey yapmada serbest bırakmak; müsaade etmek.

2. Kanûnî kakkına bağlı olarak, belirli bir süre işten ayrılmasına müsaade etmek.

3. Yol vermek, işten çıkarmak.

Kitap okumaga izin berirler, men sizge kitap ketiririm. (S.Y. 183/8), (1. anlamda.)

[Kitap okumaya izin verirler, ben size kitap getiririm.]

kan ber-: [kan ver-:] 1. (hastaya, yaralıya) Kan aktarmak.

2. Kan nakli için kan aldirmek.

Vaziyet pek ağırlaşanda hastanın yüregi de toktagan kibi oldu, buna bakmay toktamadan kislod ve kan berip turduk. (D.M. 75/1), (1. anlamda.)

[Vaziyet çok ağırlaştığı zaman hastanın kalbi de durmuş gibi oldu, buna bakmıyor, durmadan oksijen ve kan verip durduk.]

karar ber-: [karar ver-:] Bir mesele hakkında karara varmak, kararlaştırmak, kesin bir hüküm ve kanaate erişmek.

O, kendisinde asıl olgan denişmelerini şimdilik hocasına aytmamaga karar berdi. (B.A. 22/1)

[O, kendisinde hâsıl olan değişimleri şimdilik hocasına söylememeye karar verdi.]

keneş ber-: [keneş ver-:] Bir şeyin yapılmasını veya yapılmamasını öğütlemek; hatırlatmak; tavsiyede bulunmak; görüş, anlayış ve kanaat kazandırmak.

*Halknen subetleşe, bu subetlerde aytilganlarını er taraflı ölçep-piçken son pek akıllı **kenes bere** edi. (Y.A. 27/1)*

[Halkla sohbet ediyor, bu sohbetlerde söylenenleri çok yönlü ölçüp biçtikten sonra pek mantıklı **tavsiyelerde bulunuyordu.**]

kıyafat ber-: [kıyafet ver-:] Görünüm kazandırmak.

*Kaviy çengesi, sakalındaki teren çukurçık, al dudaklarındaki zarif ve o kadar da is etilmegen külüşü ona yaraşık bir **kıyafet bere** edi. (C.N. 139/2)*

[Sağlam çenesi, sakalındaki derin çukurcuk, al dudaklarındaki zarif ve o kadar da hissedilmeyen gülüşü ona güzel bir **görünüm kazandırıyor.**]

kol-kolga ber-: [kol kola ver-: T.T. el ele ver-:] Birlik olmak, birbirine yardım etmek, birlikte çalışmak, el birliği etmek.

*Bu kollektivde **kol-kolga berip** çalışan Refat Zeytullayev, Ümer Seydaliyev ve başkaları da özlerini işte yahşı köstereler. (Y.A. 168/2)*

[Bu toplulukta **el ele verip** çalışan Refat Zeytullayev, Ümer Seydaliyev ve başkaları da kendilerini işte iyi gösterdiler.]

komanda ber-: [kumanda ver-:] Emretmek.

*General Hrukin eline mikrofonu alıp, radiodan **komanda bermek** istedi. (K.İ 110/9)*

[General Hrukin eline mikrofonu alıp, radyodan **kumanda vermek** istedi.]

kontsert ber-: [konser ver-:] *müz.* Dinleyiciler önünde müzik eserlerini icra etmek, çalmak, söylemek.

*Men andan çıkanda, **kontsert bere** ediler, belki daa bitmegendir. (S.Ç. 36/10)*

[Ben oradan çıktığımda **konser veriyorlardı**, belki daha bitmemiştir.]

körünüş ber-: [görünüş ver-:] Görünüm kazandırmak.

*Kiygen çul-çubur urbarları ona hucur, külünçli ve atta cirenç bir **körünüş bere** edi. (C.N. 72/5)*

[Giyindiği eski püskü elbiseler ona acayip, gülünçlü ve hatta iğrenç bir **görünüm veriyordu.**]

kurban ber-: [kurban ver-:] Can kaybına uğramak.

*Düşman otuzdan ziyade askerini **kurban berip** çekile. (D.M. 134/3)*

[Düşman otuzdan fazla askerini **kurban verip** çekiliyor.]

kösteriş ber-: [gösteriş ver-: T.T. hava bas-:] 1. Şişmek, büyüklenmek, kibirlenmek, hava atmak.

2. Hava vermek.

*-Yigirmi dakkadan son bütün eskadrilyanen uçamız, -dep **kösteriş berdi** Amethan. (K.İ. 115/5), (1. anlamda.)*

[-Yirmi dakika sonra bütün filoyla uçuyoruz, deyip **hava bastı** Ahmethan.]

kurban ber-: [**kurban ver-:** T.T. **kurban et-:**] 1. Dinin emrini yerine getirmek için bir hayvanı kesmek.

2. *mec.* Gözden çıkarmak, harcamak; feda etmek.

Böyle usulnen kökte uruşsak, dep tüşündi Amethan, demek maşinalarını da, uçucularını da kurban berecekmiz. (K.İ. 96/4), (2. anlamda.)

[Böyle yöntemle gökte savaşısak, deyip düşündü Ahmethan, demek makineleri de pilotları da **kurban vereceğiz.**]

kuvet ber-: [**kuvvet ver-:**] Kuvvetlendirmek; takviye etmek, arka vermek, tesirini artırmak, destek olmak.

Bu işanç yorulanda kuvet berdi. (D.M. 126/1)

[Bu umut, yorulunca **kuvvet verdi.**]

küç ber-: [**güç ver-:**] İradeli, kuvvetli duruma getirmek.

Er kes umumiy işke bütün küçünü ve bilgisini bermege gayret ete. (D.M. 18/1)

[Herkes umumî işe bütün **gücünü** ve bilgisini **vermeye** gayret ediyor.]

kün berme-: [**gün verme-:** T.T. **rahat verme-:** (**bırakma-:**)] Huzursuz, tedirgin, rahatsız etmek.

Yani, men olmagan son, bazı bozuk başlar Veladiye'ge kün bermegenler. (Ö.Y. 98/4)

[Yani ben olmayınca, bazı bozuk başlar Veladiye'ye **rahat vermemişler.**]

lagab ber-: [**lâkap ver-:** T.T. **lâkap tak-:**] Bir kimseye, bir özelliğini belirtecek şekilde ve asıl adının dışında bir ad vermek.

Şunun için de kursdaşları ona "professor" lagabını bergen ediler. (Ö.Y. 32/4)

[Bunun için de kurs arkadaşları ona "profesör" **lâkabını** vermişlerdi.]

malûmat ber-: [**malûmat ver-:**] Bilgi vermek, haberdar etmek.

Düşmannın müdafaa kuvvetleri hakkında tafsilath malûmat berdi. (Y.A. 139/2)

[Düşmanın müdafaa kuvvetleri hakkında tafsilatlı **malûmat verdi.**]

mektepe ber-: [**mektebe ver-:**] Okula yazdırmak; okula göndermek.

Kızımni da munda mektepke bermek kerek. (S.Y. 70/6)

[Kızımı da burada **mektebe vermek** gerek.]

mesleat ber-: [**maslahat ver-:**] Görevlendirmek.

Zeynep aptege ise başta kelinni barıp körmekni, son hulasa çıkarmakni mesleat berdi. (S.Ç. 229/12)

[Zeynep ablaya ise önce gelini gidip görmeyi sonra hülâsa çıkarmakla **görevlendirdi.**]

meyil ber-: [**meyil ver-:** **T.T. meylet-:**] 1. Eğilmek, yönelmek.

2. *mec.* Belli bir konuya yönelmek, bir şeye veya kimseye alâka göstermek, yakınlık duymak.

*Genç dostlar, bilemez ki, siz bu okuy yurtundan tasil-talim alıp çıkan son, kino, tevidenne ve radio teknikleri, mehanikleri zenaatlarına, angisine de **meyil beri**şinizce, malik olacaksınız. (D.M. 65/4), (2. anlamda.)*

[Genç dostlar, biliyoruz ki, siz bu okuma yurdunda talim terbiye aldıktan sonra, sinemacılık, televizyon ve radyo teknikleri, makine uzmanı zanaatlarına, hangisine **meyil verirseniz** ona sahip olacaksınız.]

mükâfat ber-: [**mükâfat ver-:**] Ödüllendirmek, mükâfatlandırmak.

*Yani iş ve okuy yerlerinin partiya, profsoyuz teşkilyatları türlü sebeplernen **mükâfat bere.** (D.M. 70/2)*

[Yeni iş ve okuma yerlerinin parti, sendika teşkilâtları çeşitli sebeplerle **mükâfat veriyor.**]

nam ber-: [**nam ver-:** (**sal-:**)] Ün kazanmak, adını şöhretini her tarafa duyurmak, yaymak.

*Anamnın sesi halk arasında şu derecede **nam bergen** ki, toylarga barsa, kadınlar odasında kapıları kapatıp, birkaç yır aytmasını rica ete emişler. (M.E.Y.Y. 6/1)*

[Anamnın sesi halk arasında o kadar **nam salmış** ki, düğünlere gitse, kadınlar odasında kapıları kapatıp, birkaç şarkı söylemesini rica ediyorlarmış.]

narkoz ber-: [**narkoz ver-:**] tıp İlâçla hastayı ağrı duymaz hâle getirmek; uyuşturmak.

*Yaş balalarını tedavilegen stomatologlar, bala daa eki, üç aylık olganda, ona **narkoz berip**, dudagını tarttırıp tikeler. (D.M. 76/4)*

[Küçük çocukları tedavi eden stomatoloji uzmanları, çocuk daha iki üç aylık olunca, ona **narkoz verip**, dudagını çekip dikiyorlar.]

nasihat ber-: [**nasihat ver-:** (**et-:**, **eyle-:**)] Öğüt vermek, yol göstermek, akıl vermek.

*Kart yaşlarga **nasihat bere**... (A.K. 115/12)*

[Yaşlı, gençlere **nasihat veriyor**...]

netice ber-: [**netice ver-:**] 1. Sonuca ulaşmak, sonuçlanmak.

2. Son vermek.

*Kurnazlık zevkli **netice berdi.** (Y.H. 77/3), (1. anlamda.)*

[Kurnazlık, zevkli **netice verdi.**]

nevbet berme-: [**nöbet verme-:** **T.T. fırsat (sıra) verme-:**] Bir işi yapmak için uygun şartı sağlamamak, imkân tanımamak.

*Zaldan çıkayatkanda köydeşleri, zvenosının azaları onu sarıp aldılar ve birbirine **nevbet bermezden tebriklemege aşıktular.** (D.M. 88/2)*

[Salondan çıkıyorken köydeşleri, ekip azaları onu sardılar ve birbirlerine **fırsat vermeden** tebrik etmek için acele ettiler.]

omuz-omuzga ber-: [**omuz omuza ver-:**] Birlik olmak; birbirine yardım etmek, birlikte çalışmak, el birliği etmek.

Ruslar, Özbekler Tacikler, Türkmenler, Kazaklar omuz-omuzga berip cenkke keteler. (K.İ 31/3)

[Ruslar, Özbekler, Tacikler, Türkmenler, Kazaklar **omuz omuza verip** savaşa gidiyorlar.]

otpuska ber-: [**T.T. izin ver-:**] 1. Birini bir şey yapmada serbest bırakmak; müsaade etmek.

2. Kanûnî hakkına bağlı olarak, belirli bir süre işten ayrılmasına müsaade etmek.

3. Yol vermek, işten çıkarmak.

Polk komandiri ona kıska müddetli otpuska berdi ve evlerine, dogmuş Alupka'ga barıp kelmege ruhset etti. (K.İ. 118/2), (1. anlamda.)

[Alay komutanı ona kısa müddetli **izin verdi** ve evlerine, doğum yeri Alupka'ya gitmesine müsaade etti.]

ögüt ber-: [**ögüt ver-:**] Bir kimseye yapması veya yapmaması gereken şeyler için fikir vermek, yol göstermek, nasihat etmek.

Bu körüşüvler, keneşlerden kaç kün son Şakirov reisnen brigadalarını kezip körgende bir ögüt daa berdi. (M. 177/10)

[Bu görüşmeler, tavsiyelerden birkaç gün sonra Şakirov, reisle ekipleri gezip gördüğünde bir **ögüt** daha verdi.]

raatlık berme-: [**rahatlık verme-:** **T.T rahat verme-:** (**bırakma-:**)] Huzursuz, tedirgin, rahatsız etmek.

Em Fikret de mana raatlık bermey. (B.A. 38/5)

[Hem Fikret de beni **rahat bırakmıyor.**]

raport ber-: [**rapor ver-:**] 1. Bir vazife, iş, durum ve buna benzer şeyler hakkında o vazifeyi, durumu incelemek ve tespit etmekle görevlendirilen kimse tarafından, yazılı açıklama ve görüşler belirtilmek, müzekkere, lâyiha yazılmak.

2. Bir durumu, bir olayı birine kısaca anlatmak.

Kaide mucibi, kapıdan eki adım içeri kirgen son, men özümnin kelgenim akında raport berdim. (K.İ. 9/1), (2. anlamda.)

[Kaide koyan, kapıdan iki adım içeri girdikten sonra, gelmem hakkında **rapor** verdim.]

razılık ber-: [**razılık ver-:**] Kabul etmek, uygun bulmak, beğenmek, rıza göstermek; hoşnut olmak.

İşe kirmeye anası razılık bermedi. (B.Y. 248/6)

[İşe girmeye anası **razılık** vermedi.]

ruh ber-: [**ruh ver-:**] 1. Bütün benliği vermek, kazandırmak.

2. Birine ya da bir şeye anlayış, canlılık, karakter kazandırmak.

Bu yüksek fikir bizlerge, yazıcılara, Sovet edebiyatı ögündeki büyük vazifelerini semereli eda etüv için küçlü ruh berdi. (Y.H. 180/5), (2. anlamda.)

[Bu güzel fikir bizlere, yazarlara, Sovyet edebiyatı önündeki büyük vazifeleri semereli eda etmek için güçlü ruh verdi.]

sefa ber-: [**sefa ver-:**] Tat vermek, lezzet aldirmek, hoşlanmasını sağlamak, zevk vermek.

Eey, anayım, şu ezgileri tekrarlamak sizge ne sefa bere eken, acaba? (Y.D. 65/2)

[Eey, anneciğim, şu ezgileri tekrarlamak size ne sefa veriyormuş, acaba?]

selâm ber-: [**selâm ver-:**] 1. Bir kimseyle karşılaştığında, birinin yanına gidildiğinde veya yanından uzaklaştığında selâm vermek, selâm almak, selâm durmak.

2. Bir şeye karşı saygı gösterisinde bulunmak.

3. Hürmet ve hayranlık ifade etmek, saygıyla karşılamak.

Selâm berip içeri kirdim. (B.A. 215/4), (1. anlamda.)

[Selâm verip içeri girdim.]

serbestlik ber-: [**serbestlik ver-:** T.T **serbest bırak-:**] 1. (tutuklu veya gözaltında bulunan birini) Serbest hâle getirmek, tahliye etmek, salıvermek.

2. (bir kimseyi veya şeyi) Davranışlarında hür bırakmak, istediği gibi davranmasına imkân vermek.

Şay da şay amma, künlernin birinde o içki duygularına serbestlik berip, köydeşlerinen oturganda şahsiy fikirini olarga bildirdi. (C.N. 116/2), (2. anlamda.)

[Öyle öyle ama, günlerin birinde o içki duygularını serbest bırakıp, köydeşleriyle oturduğunda şahsî fikrini onlara bildirdi.]

serinlik ber-: [**serinlik ver-:**] 1. Serin hâle getirmek.

2. Teselli etmek, sıkıntısını hafifletmek.

Posölka'nın ortasında endi öz yeşilliginen ortalıknı yaraştırıp turgan büyük bağça etrafka serinlik berip turmakta. (D.M. 63/3), (1. anlamda.)

[Posölka'nın ortasında artık kendi yeşilliğiyle ortalığı güzelleştiren büyük bahçe etrafa serinlik verip durmakta.]

ses ber-: [**ses ver-:**] 1. Herhangi bir sesi çıkarmak, seslenmek.

2. Bir sesleniş cevap vermek.

-Kim o? -dep içeriden Şaripov'nun kadını ses berdi. (M. 155/1), (2. anlamda.)

[-Kim o? deyip içeriden Şaripov'un karısı ses verdi.]

Yaltırgan közlik ona hucur körünse kerek "av, av" dep keskin ses berdi. (M.S.U. 7/4), (1. anlamda.)

[Parlayan gözlük ona tuhaf görünse gerek “hav hav” deyip keskin **ses verdi.**]

sese tūs ber-: [T.T. **sese renk ver-:**] Sesi belli bir şekle sokmak, sese farklı bir hava vermek, kazandırmak.

*O ağır-agır söylendi, **sesine** resmî **tūs bermege** tırıştı. (C.N. 59/7)*

[O, ağır ağır söylendi, **sesine** resmî bir **renk vermeye** çalıştı.]

signal ber-: [sinyal ver-:] Bir şeye işaret vermek; bir şeyi işaretle haber vermek.

*Düşman ne içündür indemey turdı. Mında bir kurnazlık bar, böyle ilekyarlıknu biz de bilemez, dedi Mustafayev öz-özüne ve evelden alaşılğanı kibi, **signal berdi.** (Y.A. 8/1)*

[Düşman nedendir bilinmez sessiz kaldı. Bunda bir kurnazlık var, böyle hilekârlığı biz de biliyoruz, dedi Mustafayev kendi kendine ve evelden alışıldığı gibi **sinyal verdi.**]

söz ber-: [söz ver-:] Kesin olarak vaat etmek, taahhüt etmek.

*Bu işni yapıp olamam. Çünkü Farida İsmailovna'ga **söz berdim.** (B.Y. 304/11)*

[Bu işi yapamam. Çünkü Farida İsmailovna'ya **söz verdim.**]

söz ber-: [söz ver-:] (**birine**) Konuşma şansı vermek, konuşması için fırsat vermek.

*Server Temet'ke, sonki **sözni berdiler.** (C.N. 125/8)*

[Son **söz**ü Server Temet'e **verdiler.**]

sual ber-: [sual ver-: T.T. **sual et-:**] Sormak.

*Anlaşılmağan meseleler olsa, mana **sual bere** bilesiz. (A.K. 113/3)*

[Anlaşılmağan meseleler olursa bana **sual edebilirsiniz.**]

suv ber-: [su ver-:] 1. Bitkileri sulamak.

2. Hayvanlara su içirmek.

3. İnsanlara içmek üzere su vermek, getirmek.

4. (demir ve çelik için) Sertliğini arttırmak için kızdırıp suya daldırmak.

*Ürlük yerge tüşkeninen baş kötere sonra tek **suv ber.** (D.M. 51/1), (1. anlamda.)*

[Tohum yere düşer düşmez baş kaldırır sonra sadece **su ver.**]

şaatlık ber-: [şahitlik ver-: T.T. **teminat göster-:** (ver-:)] İnandırıcı ve güven verici şeyler ileri sürmek.

*Birlik ve dost kollektivinin bugünkü kazançı, ileride de sözünen işinin bir keleceğine **şaatlık bere.** (Y.A. 82/3)*

[Birlik ve dost topluluğunun bugünkü kazancı, ileride de sözüyle işinin bir geleceğine **teminat veriyor.**]

şifa ber-: [şifa ver-:] İyi etmek, sıhhate yeniden kavuşturmak.

*Alla **şifasını bersin.** (S.Ç. 244/2)*

[Allah **şifasını versin.**]

tabana kuvet ber-: [tabana kuvvet ver-:] Çok hızlı, yürümek, koşmak, hızlı hareket etmek.

Yılan körsem, artıma aylanmay tabana kuvet berip kaçam. (B.A. 179/2)

[Yılan görürsem, arkama dönmeden **tabana kuvvet verip** kaçarım.]

tabana zor ber-: [tabana zor ver-:] Çok hızlı, yürümek, koşmak, hızlı hareket etmek.

Vika'nın evi közden gayıp olduğınen, o tabana zor berip çaptı. (Y.D. 176/1)

[Vika'nın evi gözden kaybolur kaybolmaz, o **tabana zor verip** koştu.]

talda ber-: [dulda (gölge) ver-: (et-:)] 1. Gölge hâle getirmek, gölge etmek.

2. *mec.* Bulandırmak, bozmak, karıştırmak, değerini azaltmak.

3. *hkk.* Dinlendirmek.

Kabirler üstüne talda bergen büyük tereklerinin pıtaqları arasından küneşnin altın şavleleri yerge töküle. (M.S.U. 82/10), (1. anlamda.)

[Kabirlerin üstüne **gölge veren** büyük ağaçların dalları arasından güneşin altın ışıkları yere dökülüyor.]

teklif ber-: [teklif ver-: T.T. teklif et-:] İleri sürmek, önermek.

*Bizim ocalar kollektivinden de pek çokları kezintige çıkmak **teklifini berdiler.*** (T.S.S. 74/3)

[Bizim hocalar heyetinden pek çoğu gezintiye çıkmayı **teklif ettiler.**]

telef ber-: [telef ver-:] Yok olmak, mahvolmak, zarara ve kayba uğramak.

*Olar tehnikasını, silyasını taşlap, büyük **telefler bererek**, aşıkçanlıknen çekilmekteler.* (K.İ. 89/4)

[Onlar makinelerini, silahlarını bırakıp, büyük **telefler vererek**, aceleyle çekilmekteler.]

tenbi ber-: [tembih ver-: T.T. tembih et-:] Uyarmak, hatırlatmak; tembihlemek.

*Emin aga kimge nasıl **tenbi bergenini** akılında tuta ve ikinci küünü dün aytkanlarının episini aşıkmayıp teşkere.* (K.İ. 255/2)

[Emin Ağa kime ne **tembih ettiğini** aklında tutuyor ve ikinci günü dün söylediklerinin hepsini acele etmeden gözden geçiriyor.]

terbiye ber-: [terbiye ver-:] Eğitmek, yetiştirmek; disiplin altına almak.

*O, kombinatnın yolbaşçısı, özü başkalarına **terbiye berecek** adam, albu ise, özü onların aldında kızaracak, kabaatsız olganını tasdiklamaga yol kıdıracak.*

[O, fabrikanın şefi, kendisi başkalarına **terbiye verecek** adam, hâlbuki kendi onların önünde kızaracak, kabahatsiz olduğunu tasdiklemek için yol arayacak.]

teselli ber-: [teselli ver-: (et-:)] Avutmak, avundurmak acısını gidermeye çelişmek.

Aydi, men de ona sırrımı açmadım ya, -dep öz- özüne teselli berdi. (A.K. 162/1)

[Haydi, ben de ona sırrımı açmadım ya, deyip kendi kendine **teselli verdi.**]

tevsiye ber-: [tavsiye ver-: T.T. tavsiye et-:] 1. Bir şeyin yapılmasını veya yapılmamasını öğütlemek; hatırlatmak.

2. (bir kimse, iş vb. için) İyi ve uygun olduğu yolunda kanaat belirtmek.

Dost olmasa, mana böyle güzel tevsiyeler berip olur mı? (S.Ç. 65/10)

[Dost olmasa bana böyle güzel **tavsiyeler verir mi?**]

tıncılık berme-: [T.T. rahat verme-:] Huzursuz, tedirgin, rahatsız etmek.

Partizanlarının artık tıncılık bermeyacaklarını anlayan nemseler dagnı birkaç kere tarap çıkalar. (D.M. 130/3)

[Partizanların artık rahat vermeyeceklerini anlayan Almanlar, dağı birkaç kere tarayıp çıktılar.]

ümit ver-: [ümit ver-:] Umdurmak, ümitlenmesine yol açmak.

O, hocasına az da olsa ümit bermekni, vaziyetni yengilleştirmekni boyun borcu saydı. (B.A. 41/8)

[O, hocasına az da olsa **ümit vermeyi**, vaziyeti kolaylaştırmayı boyun borcu saydı.]

vakit ber-: [vakit ver-: T.T. zaman ver-:] Bir iş için belli bir süre ayırmak; süre tanımak.

Adamlarga cıyışılmağa beş dakika vakit bergen ediler. (C.N. 128/3)

[İnsanlara toplanmaları için beş dakika **vakit vermişlerdi.**]

vazife ber-: [vazife ver-: T.T. görev ver-:] Herhangi bir kuruluş tarafından vazife, iş verilme; bir iş, bir vazife yüklemek.

Biz Raimov'ni çağırıp, ona birinci ciddi vazife berdik. (K.İ. 231/4)

[Biz Raimov'ı çağırıp ona ilk ciddi **vazifeyi verdik.**]

yardım ber-: [yardım ver-: T.T. (birine) yardım yap-: (et-:)] Kendi güç ve imkânlarını başka birinin iyiliği için kullanmak, yardımcı olmak.

Bunda şübesiz, "Taşkent teknolojisi" büyük yardım bere. (D.M. 82/2)

[Bunda şüphesiz "Taşkent teknolojisi" çok **yardım ediyor.**]

yol ber-: [yol ver-:] 1. Geçmesini sağlamak için kenara çekilmek, geçmesine müsaade etmek, izin vermek, fırsat vermek.

2. Çabuklaştırmak, hızını arttırmak.

3. İşten çıkarmak, işine son vermek, kovmak.

Adamlar kıbırdandı ve Temet'ke keçmege yol berdiler. (C.N. 89/16), (1. anlamda.)

[Adamlar kıpırdandı ve Temet'e, geçmesi için **yol verdiler.**]

yuku berme-: [uyku verme-: T.T. uykusunu kaçır-:] Uykusunun kaçmasına sebep olmak, uyutmamak.

Yoldan geçen maşınalar, gecenin yarısına kadar olarga yuku bermediler. (S.Y. 46/4)

[Yoldan geçen arabalar, gecenin yarısına kadar onların **uykusunu kaçırdılar.**]

yürek ber-: [yürek ver-:] Cesretlendirmek, yüreklendirmek.

*Aleksey karanlıkta Bekir'nin omuzunu tutup sıktı, em şu an korku da geçti, dersin, Aleksey ona **yürek bergen** edi.* (S.Ç. 16/4)

[Aleksey karanlıkta Bekir'in omuzunu tutup sıktı, hem o an korku da geçti, sanki Aleksey ona **yürek vermişti.**]

yüz ber-: [yüz ver-:] 1. İltifat etmek, çok ilgi göstermek.

2. Şımartmak.

*Kerim'ge **yüz bersem**, dep oylandı ana, bütün tereklerini dograp çıkacak.* (C.N. 175/2), (1. anlamda.)

[Annesi, Kerim'e **yüz versem** bütün ağaçları kesecek, diye düşündü.]

yüz ber-: [yüz ver-: T.T. ortaya çık-:] 1. Meydana çıkmak, türemek, söylenir olmak.

2. Meydana gelmek, gelişmek.

3. Yokken var olmak.

4. Biri kendini göstermek.

5. Anlaşılmak, görülmek.

*Demek şimdi **yüz bermesi** mümkün olgan vakianın ögünü almaga imkyanımız bar.* (B.Y. 238/1), (2. anlamda.)

[Demek, şimdi **ortaya çıkması** mümkün olan olayın önünü almaya imkânımız var.]

zıkı ber-: [hücum ver-: T.T. hücum et-:] 1. Saldırmak.

2. Üşüşmek, toplanmak, birikmek.

3. İtham etmek, tenkit etmek, eleştirmek.

*Meni arkadaşlarım ögünde maktarsınız belley edim, siz ise yahşı **zıkı berdiniz.*** (T.E. 5/3), (3. anlamda.)

[Beni arkadaşlarımın önünde översiniz sanıyordum, siz ise iyi **hücum ettiniz.**]

1. Taşdıkları Unsurlara Göre Fiil Deyimleri

ber- ile yapılan fiil deyimi sayısı 105'tir. Tespit edilen bu fiil deyimlerinin bazıları tek unsurlu, bazıları ise iki unsurludur. Bunlar, unsurları bakımından tasnif edilerek aşağıda dikkatlere sunulmuştur.

1.1. Tek Unsurlular

Tespit edilen 105 fiil deyiminden 95'i tek unsurludur. Bunun toplam 105 fiil deyimine oranı %90,5'tir.

1.1.1. Nesne + Fiil Kuruluşunda Olanlar

Bu yapılı fiil deyimini sayısı 90'dır. Bunun tek unsurlu fiil deyimlerine oranı %94,7 ; toplam fiil deyimlerine oranı ise %85,7'dir.

ad ber- (Y.D. 14/1), aenk ber- (Ö.Y. 18/9), ak ber- (S.Y. 137/15), akıl ber- (B.Y. 213/9), akkını ber- (S.Y. 218/1), aks-seda ber- (K.İ. 24/4) aman berme- (B.Y. 287/5), amanlık berme- (D.M. 134/2), anlatuvlar ber-(Y.A. 122/1), ayat ber- (M.E.Y.Y. 9/1), baş berme- (B.A. 14/14), bereket ber- (D.M. 83/1), bilgi ber- (D.M.18/1), can ber- (M. 202/3), (S.Y. 128/3), cesaret ber- (T.S.S. 8/5), cevap ber- (D.M. 141/4), (D.M. 45/2), ceza ber- (S.Ç. 243/8), ciddilik ber- (S.Ç. 8/3), delâlet ber- (C.N. 135/1), ders ber- (K.İ. 198/4), (M. 44/4), dikkat ber- (Y.A. 28/1), emir ber- (B.Y. 197/6), emiyet ber- (Y.A. 105/2), esap ber- (C.N. 110/3), eziyet ber- (B.A. 106/5), fayda ber- (T.S.S. 18/3), fikir ber- (D.M. 89/3), gayret ber- (M.E.Y.Y. 68/3), gayret ber- (B.A. 189/3), gönül ber- (D.M. 66/2), haber ber- (B.A. 228/4), imkân ber- (Y.D. 186/2), imtian ber- (M. 131/1), itibar ber- (Y.H. 94/3), izaat ber- (Y.H. 135/2), izin ber- (S.Y. 183/8), kan ber- (D.M. 75/1), karar ber- (B.A. 22/1), keleş ber- (Y.A. 27/1), kıyafat ber- (C.N. 139/2), komanda ber- (K.İ. 110/9), kontsert ber- (S.Ç. 36/10), körüniş ber- (C.N. 72/5), kurban ber- (D.M. 134/3), kösteriş ber- (K.İ. 115/5), kurban ber- (K.İ. 96/4), kuvvet ber- (D.M. 126/1), küç ber- (D.M. 18/1), kün berme- (Ö.Y. 98/4), lagab ber- (Ö.Y. 32/4), malyumat ber- (Y.A. 139/2), mesleat ber- (S.Ç. 229/12), meyil ber- (D.M. 65/4), mükâfat ber- (D.M. 70/2), nam ber- (M.E.Y.Y. 6/1), narkoz ber- (D.M. 76/4), nasiat ber- (A.K. 115/12), netice ber- (Y.H. 77/3), nevbet berme- (D.M. 88/2), otpuska ber- (K.İ. 118/2), öğüt ber- (M. 177/10), raatlık berme- (B.A. 38/5), raport ber- (K.İ. 9/1), razılık ber- (B.Y. 248/6), ruh ber- (Y.H. 180/5), sefa ber- (Y.D. 65/2), selâm ber- (B.A. 215/4), serbestlik ber- (C.N. 116/2), serinlik ber- (D.M. 63/3), ses ber- (M. 155/1), (M.S.U. 7/4), signal ber- (Y.A. 8/1), söz ber- (B.Y. 304/11), söz ber- (C.N. 125/8), sual ber- (A.K. 113/3), suv ber- (D.M. 51/1), şaatlık ber- (Y.A. 82/3), şifa ber- (S.Ç. 244/2), talda ber- (M.S.U. 82/10), teklif ber- (T.S.S. 74/3), telef ber- (K.İ. 89/4), tenbi ber- (K.İ. 255/2), terbiye ber- (S.Y. 101/1), teselli ber- (A.K. 162/1), tevsiye ber- (S.Ç. 65/10), tınçlık berme- (D.M. 130/3), ümüt ver- (B.A. 41/8), vakıt ber- (C.N. 128/3), vazife ber- (K.İ. 231/4), yardım ber- (D.M. 82/2), yol ber- (C.N. 89/16), yuku berme- (S.Y. 46/4), yürek ber- (S.Ç. 16/4), yüz ber- (C.N. 175/2), yüz ber- (B.Y. 238/1), zıkı ber- (T.E. 5/3)

1.1.2. Yer Tamlayıcısı + Fiil Kuruluşunda Olanlar

Bu yapılı fiil deyimini sayısı 5'tir. Bunun tek unsurlu fiil deyimlerine oranı %5,3; toplam fiil deyimlerine oranı ise %4,8'dir.

akayga ber- (B.Y. 274/2), elge ber- (T.E. 21/8), kol-kolga ber- (Y.A. 168/2), mektepke ber- (S.Y. 70/6), omuz-omuzga ber- (K.İ. 31/3)

1.2. İki Unsurlular

Tespit edilen 105 fiil deyiminden 5'i iki unsurludur. Bunun toplam 105 fiil deyimine oranı %4,8'dir.

1.2.1. Özne + Nesne + Fiil Kuruluşunda Olanlar

Bu yapılı fiil deyimini sayısı 2'dir. Bunun iki unsurlu fiil deyimlerine oranı %40,00; toplam fiil deyimlerine oranı ise %1,90'dır.

Alla belâsını ber- (B.A. 229/3), Alla ömür ber- (B.A. 88/8)

1.2.2. Yer Tamlayıcısı + Nesne + Fiil Kuruluşunda Olanlar

Bu yapılı fiil deyimini sayısı 3'tür. Bunun iki unsurlu fiil deyimlerine oranı %60,00;

toplam fiil deyimlerine oranı ise %2,86'dır.

sese tüs ber-: (C.N. 59/7), tabana kuvet ber- (B.A. 179/2), tabana zor ber- (Y.D. 176/1)

2. ber- İle Oluşturulan Fiil Deyimlerinin Alfabetik Listesi

ad ber-: (Y.D. 14/1)	körünüş ber-: (C.N. 72/5)
aenk ber-: (Ö.Y. 18/9)	kurban ber-: (D.M. 134/3)
akayga ber-: (B.Y. 274/2)	kösteriş ber-: (K.İ. 115/5)
ak ber-: (S.Y. 137/15)	kurban ber-: (K.İ. 96/4)
akıl ber-: (B.Y. 213/9)	kuvet ber-: (D.M. 126/1)
akkını ber-: (S.Y. 218/1)	küç ber-: (D.M. 18/1)
aks-seda ber-: (K.İ. 24/4)	kün berme-: (Ö.Y. 98/4)
Alla belâsını ber-: (B.A. 229/3)	lagab ber-: (Ö.Y. 32/4)
Alla ömür ber-: (B.A. 88/8)	malûmat ber-: (Y.A. 139/2)
aman berme-: (B.Y. 287/5)	mektepe ber-: (S.Y. 70/6)
amanlık berme-: (D.M. 134/2)	mesleat ber-: (S.Ç. 229/12)
anlatuvlar ber-: (Y.A. 122/1)	meyil ber-: (D.M. 65/4)
ayat ber-: (M.E.Y.Y. 9/1)	mükâfat ber-: (D.M. 70/2)
baş berme-: (B.A. 14/14)	nam ber-: (M.E.Y.Y. 6/1)
bereket ber-: (D.M. 83/1)	narkoz ber-: (D.M. 76/4)
bilgi ber-: (D.M. 18/1)	nasiat ber-: (A.K. 115/12)
can ber-: (M. 202/3), (S.Y. 128/3)	netice ber-: (Y.H. 77/3)
cesaret ber-: (T.S.S. 8/5)	nevbet berme-: (D.M. 88/2)
cevap ber-: (D.M. 141/4), (D.M. 45/2)	omuz-omuzga ber-: (K.İ. 31/3)
ceza ber-: (S.Ç. 243/8)	otpuska ber-: (K.İ. 118/2)
ciddilik ber-: (S.Ç. 8/3)	ögüt ber-: (M. 177/10)
delâlet ber-: (C.N. 135/1)	raatlık berme-: (B.A. 38/5)
ders ber-: (K.İ. 198/4), (M. 44/4)	raport ber-: (K.İ. 9/1)
dikkat ber-: (Y.A. 28/1)	razılık ber-: (B.Y. 248/6)
elge ber-: (T.E. 21/8)	ruh ber-: (Y.H. 180/5)
emir ber-: (B.Y. 197/6)	sefa ber-: (Y.D. 65/2)
emiyet ber-: (Y.A. 105/2)	selâm ber-: (B.A. 215/4)
esap ber-: (C.N. 110/3)	serbestlik ber-: (C.N. 116/2)
eziyet ber-: (B.A. 106/5)	serinlik ber-: (D.M. 63/3)
fayda ber-: (T.S.S. 18/3)	ses ber-: (M. 155/1), (M.S.U. 7/4)
fikir ber-: (D.M. 89/3)	sese tüs ber-: (C.N. 59/7)
gayret ber-: (M.E.Y.Y. 68/3)	signal ber-: (Y.A. 8/1)
gayret ber-: (B.A. 189/3)	söz ber-: (B.Y. 304/11)
gönül ber-: (D.M. 66/2)	söz ber-: (C.N. 125/8)
haber ber-: (B.A. 228/4)	sual ber-: (A.K. 113/3)
imkân ber-: (Y.D. 186/2)	suv ber-: (D.M. 51/1)
imtian ber-: (M. 131/1)	şaatlık ber-: (Y.A. 82/3)
itibar ber-: (Y.H. 94/3)	şifa ber-: (S.Ç. 244/2)
izaat ber-: (Y.H. 135/2)	tabana kuvet ber-: (B.A. 179/2)
izin ber-: (S.Y. 183/8)	tabana zor ber-: (Y.D. 176/1)
kan ber-: (D.M. 75/1)	talda ber-: (M.S.U. 82/10)
karar ber-: (B.A. 22/1)	teklif ber-: (T.S.S. 74/3)
keneş ber-: (Y.A. 27/1)	telef ber-: (K.İ. 89/4)
kıyafat ber-: (C.N. 139/2)	tenbi ber-: (K.İ. 255/2)
kol-kolga ber-: (Y.A. 168/2)	terbiye ber-: (S.Y. 101/1)
komanda ber-: (K.İ. 110/9)	teselli ber-: (A.K. 162/1)
kontsert ber-: (S.Ç. 36/10)	tevsiye ber-: (S.Ç. 65/10)

tıncılık berme-: (D.M. 130/3)
 ümüt ver-: (B.A. 41/8)
 vakıt ber-: (C.N. 128/3)
 vazife ber-: (K.İ. 231/4)
 yardım ber-: (D.M. 82/2)
 yol ber-: (C.N. 89/16)

yuku berme-: (S.Y. 46/4)
 yürek ber-: (S.Ç. 16/4)
 yüz ber-: (C.N. 175/2)
 yüz ber-: (B.Y. 238/1)
 zıkı ber-: (T.E. 5/3)

Sonuç

Kırım Tatar Türkçesi edebî dili ile oluşturulan on sekiz değişik türdeki eserden tespit edilen *ber-* ile yapılan fiil deyimi sayısı 105'tir. Bunlar sözlüklerde hangi anlamdaysa örneğin sonunda söz konusu anlam gösterilmiştir.

Bu fiil deyimlerinden bazıları tek unsurlu bazıları da çok unsurludur.

ber- ile oluşturulan fiil deyimlerinden en sık kullanılanı **Nesne + Fiil Kuruluşunda Olanlardır** ve bu da son derece normaldir. Çünkü *ber-* fiili geçişli bir fiildir ve zorunlu tamlayıcı olarak nesne istemektedir.

Kısaltmalar ve Taranan Eserler

- A K** Müyedin, R. (1995), *Ana Kaygısı*, Tavriya Neşriyatı, Akmesic.
- B A** Paşi, İ. (1983), *Bir Afta*, Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.
- BY** Egemova, Ü. (1985), *Baş Yazısı*, Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.
- C N** Paşi, İ. (1998), *Canlı Nişan*, Tavriya Neşriyatı, Simferopol.
- D M** Alyadin, Ş. (1984), *Dostluk Meşali*, Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.
- K İ** Arifov, E. (1990), *Komendantnın İşleri*, Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.
- M** Kurtnezie, Z. (1991), *Miras*, Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.
- M E Y Y** Erecepova, S. (1995), *Menim Enişli-Yokuşlu Yollarım*, Tavriya Neşriyatı, Akmesic.
- M S U** Faik, E. (1974), *Men Sizni Unutmadım*, Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.
- Ö Y** Edemova, Ü. (1977), *Ömürlük Yanımdasın*, Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.
- S Ç** Amit, E. (1982), *Sığın Çokragı*, Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.
- S Y** Emin, S. (1994), *Senin Yıldızın*, Tavriya Neşriyatı, Akmesic.
- T E** Akim, Y., Sariçev, C., Aliyev, R. (1976), *Tanış Ezgiler*, Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.
- T T** Türkiye Türkçesi.
- T S S** Ametov, C. (1976), *Toplar Suskan Son*, Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.
- Y A** Dermenci, A. (1972), *Yenişli Adımlar*, Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.
- Y D** Umerov, E. (1983), *Yıldızlarga Dogru*, Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.
- Y H** Alyadin, Ş. (1983), *Yüksek Hizmet*, Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.

KAYNAKÇA

- AKSAN, Doğan (2005), *Türkçenin Zenginlikleri İncelikleri*, Ankara: Bilgi Yayınevi
- ASANOV, Ş. A., GARKAVETS, A. N., ÜSEİNOV, S. M. (1988), *Kırım Tatarca-Rusça Lugat*, Kiyev “Radyanska Şkola”
- AYDER, Memetov (1984), *Praktikum po Grammatike Tatarskogo Yazıka*, Taşkent, Ukituvçi Neşriyat
- ERTANE BAYDAR, Arzu Sema (2002), *Kırım Tatar Türkçesinde Anlamca Kaynaşmış- Deyimleşmiş Birleşik Fiiller ve Bu Fiillerin Öğretimdeki Yeri*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Erzurum
- ERTANE BAYDAR, Arzu Sema (2009), “Kırım Tatar Türkçesinde *al-* İle Yapılan Deyim Fiilleri”, *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, Erzincan: C.: 11, S.: 1, 1-32
- KORKMAZ, Zeynep (2015), *Türk Dili Üzerine Araştırmalar IV*, Ankara: TDK Yay., s.34
- MUSTAFAYEV, E. M. (1996), *Büyük Rusça-Türkçe Sözlük*, İstanbul: Engin Yay.
- ŞEN, Serkan (2017), *Eski Türkçenin Deyim Varlığı*, Ankara: TDK Yay.
- TÜRKÇE SÖZLÜK (2005), Ankara: TDK Yay. 10. Baskı.
- USEİNOV, C. M. (2005), *Kırım Tatarca-Rusça Lugat*, Simferopol
- YÜKSEL, Zühâl (1992), *Kırım, Kazan ve Başkurt Türkçelerinde Fiil*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara